

систематизувати різні теми і проблеми у їхньому відображенні в різних за типами й жанрами джерелах.

Біобібліографічні покажчики являють собою перехід від описовості до інтерпретації, пояснення, наукового знання. Продуктивним кроком тут може виступати розкриття на основі аналізу бібліографічних описів, тематичний підхід до висвітлення актуальних й до сьогодні проблем: інклюзія у вихованні, особистість і навколишнє середовище, виховання мовної особистості тощо.

Сподіваємося, що в найближчому майбутньому бібліографічні покажчики з сухомлиністики, як джерела не лише історико-педагогічних, а й актуальних педагогічних досліджень, посядуть належне їм місце у осмисленні, підготовці до тематичного і наукового розкриття тієї чи іншої освітньої проблеми.

Список використаних джерел

1. В помощь изучающим педагогическое наследие В. А. Сухомлинского : библиогр. указ. / Чуваш. отд-ние Пед. о-ва РСФСР ; сост. Н. Н. Никандров. Чебоксары, 1973. 35 с.
2. В. А. Сухомлинский : биобиблиография / сост.: А. И. Сухомлинская, О. В. Сухомлинская. Киев : Рад. шк., 1987. 255 с.
3. В. О. Сухомлинський : бібліогр. творів / покажч. друк. праць склали Г. І. Сухомлинська та О. В. Сухомлинська ; вступ. ст. В. З. Смаля ; Пед. т-во УРСР. Київ : Рад. шк., 1978. 110 с.
4. В. О. Сухомлинський : біобібліографія: 2001–2008 рр. / АПН України, Укр. асоц. Василя Сухомлинського, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд. Л. М. Заліток. Київ : Богданова А. М., 2008. 196 с.
5. В. О. Сухомлинський : біобібліографія: 1987–2000 рр. / Укр. асоц. Василя Сухомлинського, ДНПБ України, Київ. нац. екон. ун-т ; уклад.: Г. І. Сухомлинська, О. В. Сухомлинська ; за ред. Н. О. Гажаман, Л. І. Ніколюк. Київ : КНЕУ, 2001. 128 с.
6. Василь Олександрович Сухомлинський : бібліогр. покажч. / Кіровогр. обл. ін-т удоскон. вчителів ; склала Н. М. Бурлака. Кіровоград, 1973. 85 с.
7. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Страйгородська Л. І. та ін. Вінниця : Твори, 2018. 395 с.
8. Ушанування 90-річчя від дня народження Василя Сухомлинського : наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України, Укр. асоц. Василя Сухомлинського, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд. Л. М. Заліток. Київ : Четверта хвиля, 2009. 96 с.

Л. Д. Березівська

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ РОЗВІДКИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМІРІВ: ДОСЛІДНИЦЬКІ ПІДХОДИ

Історія педагогіки як наука за роки державної незалежності України зазнала кардинального методологічного оновлення в руслі дерадянзації, декомунізації. Як і вчені більшості пострадянських країн, українські історики освіти на основі заборонених або недоступних за радянської доби джерел, оновлених традиційних (джерелознавчий, системний, парадигмальний, історичний, хронологічний, періодизація, порівняльно-зіставний, інтерпретаційний, біографічний тощо) та модерних (антропологічний, аксіологічний, синергетичний, культурологічний, онтологічний, феноменологічний, диверсифікаційний та ін.) дослідницьких підходів створили нову національну історію освіти. Проте історія педагогіки/освіти як навчальний

предмет в Україні розпорошилася в низці педагогічних дисциплін і перебуває в кризовому стані [1].

Характерною особливістю сучасного європейського дискурсу є осмислення процесів розвитку історії освіти/педагогіки як науки та навчальної дисципліни в тісному взаємозв'язку. І це закономірно, оскільки історико-педагогічні розвідки передусім мають забезпечувати зміст відповідного навчального курсу. Одна з актуальних проблем дискурсу європейських істориків освіти – пошук нових дослідницьких підходів. Зокрема, зазначене питання порушувалося на Міжнародній науковій конференції «Історія освіти як наука і навчальний предмет: минуле, сьогодення та перспективи», присвяченій 130-річчю викладання історії педагогіки в Чорногорії (Чорногорія, м. Никшич, Філософський факультет Університету Чорногорії, 25–26 червня 2019 р.) [2], у якій взяли участь професори закладів вищої освіти з 16 країн світу (Бельгія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Греція, Іспанія, Італія, Македонія, Німеччина, Словаччина, Словенія, Україна, Чехія, Чорногорія, Швейцарія та ін.).

Ця міжнародна конференція відкрила прості істини – українська історія освіти не представлена в змісті історії освіти європейських країн, зарубіжні вчені про нову історію української освіти знають надзвичайно мало або не знають зовсім. І це зрозуміло, оскільки історія освіти в СРСР була відрізана від європейського світу. Оновлення теоретико-методологічних основ історико-педагогічних досліджень до 2014 р. відбувалося більшою мірою на основі напрацювань російських науковців без застосування сучасних глобальних підходів і теорій. Як виявилось, ми мало обізнані з методологічними підходами європейських істориків до здійснення історико-педагогічних розвідок. Це пов'язано з обмеженим доступом до європейської історії освіти через відсутність достатнього фінансування для участі в зарубіжних конференціях, незнання іноземних мов тощо.

Аналіз праць, наукових доповідей провідних істориків освіти (Марк Делайпе (Бельгія), Вучіна Зоріч (Угорщина), Бланка Кудлачова (Словаччина), Івета Кестер (Латвія), Сімонета Поленгі (Італія) та ін.) із різних європейських країн свідчить про спорідненість проблем: недооцінювання історії педагогіки/освіти як науки (зменшення кількості досліджень) та як навчальної дисципліни в структурі педагогічної освіти (зменшення кількості годин, зникнення з навчальних планів університетів тощо).

Отже, європейські дискурси щодо важливості поступу історії освіти спонукають до вивчення теоретико-методологічних ідей зарубіжних істориків освіти, цінних для наших історико-педагогічних розвідок, задля визначення їх новаційних дослідницьких конструктів. Водночас постало важливе завдання відродження історії освіти/педагогіки не лише як складника педагогічної освіти України в умовах євроінтеграції, а й введення її до глобальних історико-педагогічних наративів. Стратегічним дослідницьким підходом сучасних історико-педагогічних досліджень має стати проведення їх у тісному зв'язку з вивченням змісту історії освіти/педагогіки як навчальної дисципліни в структурі професійної підготовки педагога.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Історія освіти як наука та як навчальна дисципліна в незалежній Україні: суперечливі тенденції. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 20 трав. 2020 р., м. Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, Ін-т педагогіки НАПН України та ін. ; редкол.: С. О. Сисоєва, О. М. Топузов, Н. П. Дічек та ін. Київ ; Біла Церква, 2020. С. 19–21. URL: http://undip.org.ua/news/library/zbirniki_detail.php?ID=9916 (дата звернення: 10.06.2020).

2. History of Education as a Scientific Pedagogical Discipline and a Teaching Subject – Past, Present and Perspectives : Intern. sci. conf., 25–26 June, 2019 : book of abstr. / ed. Vučina Zorić. Nikšić : Univ. of Montenegro, 2019. 58 с.

А. В. Боярська-Хоменко

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Спектр андрагогічних пошуків є досить широким та різноманітним, оскільки процес навчання дорослих може відбуватись у різних формах й у різних ситуаціях, мати глибокі контексти. Сучасна андрагогічна наука спирається на багатоплановий аспект розвитку теорії професійної освіти дорослих: інституалізація, професіоналізація, дидактизація, цільова точка зору, біографічна точка зору, позиція інтернаціоналізації тощо.

У європейських історіографічних дослідженнях, які присвячені проблемам професійної освіти дорослих, можна умовно виділити такі підходи:

– комплексний підхід (Н. Titgens, Н. Drager, J. Olbrich, W. Seitter, D. Delors, E. Faure та ін.);

– довідковий та енциклопедичний підхід («Handbuch der deutschen Bildungsgeschichte», «Geschichte des Österreichischen Bildungswesens» (Н. Engelbrecht), «Wiener Volksbildungswesen» (J. Stern) та ін.);

– хронологічний підхід («Das Hamburger Volksheim 1901–1922. Die Geschichte einer sozialen Idee» (G. Günther), «Volksbildung im ausgehenden 19. Jahrhundert» (M. Vogel), «Konzeption und Methodik der Erwachsenenbildung bei Eduard Weitsch» (J. Olbrich) та ін.);

– соціологічний, культурологічний та політичний підходи («Die Anfänge der Erwachsenenbildung in Deutschland in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts» (F. Balsler), «Die Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung» (W. Bründl) та ін.);

– історико-біографічний підхід («Platon's Erziehungslehre, als Pädagogik für die Einzelnen und als Staatspädagogik» (А. Kapp), «Professioneller Habitus und Geschichte. Aspekte der Geschichtsverbundenheit im Spannungsfeld von Habitus und professionellem Handeln» (W. Gieseke), «Theodor Bäuerles Beitrag zur deutschen Erwachsenenbildung. Stuttgart» (С. Pache) та ін.);

– прогностичний підхід («Polskie tradycje instytucji edukacji dorosłych w kontekście uczenia się całościowego» (А. Stopińska-Pająk), «Editorial: Geschichtsverständnis und Berufsbewusstsein in der Erwachsenenbildung» (D. Nittel), «Modern conceptions of andragogy: A European framework» (D. Savicevic) та ін.).